

ШЕВЧЕНКО РОСІНА ПЕТРІВНА

кандидат психологічних наук, доцент завідувача кафедрою «Практична психологія», Одеський національний морський університет, м. Одеса

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

У статті представлені актуальні питання соціально-психологічного супроводу військовослужбовців, проаналізовано наукові дослідження генези, особливостей формування, причин змін в психоемоційному стані військовослужбовців, нормативні документи в яких відображені заходи щодо медико-психологічного супроводу військовослужбовців, запропоновані принципи соціально-психологічного супроводу військовослужбовців з невротичними і психосоматичними розладами, а так же мішені психокоррекційного втручання в роботі військовослужбовцями з невротичними і психосоматичні розлади в умовах мирного часу і в умовах бойових дій.

Ключові слова: *соціально-психологічний супровід, психоемоційний стан, мішені психокорекційного впливу.*

Актуальність проблеми. Особливістю соціально-психологічної роботи з військовослужбовцями є врахування того факту, що функціонування військовослужбовців в кінцевому підсумку розглядається як діяльність, спрямована на виконання бойового завдання.

Одним з базових завдань психологічної служби є компетентна оцінка рівня розвитку нервово-психічної стійкості та психологічної готовності, що в подальшому вкладається в систему психологічного супроводу військовослужбовців. В даному контексті мається на увазі сукупність вроджених і придбаних якостей особистості, мобілізаційних ресурсів і резервних психофізіологічних можливостей організму, що забезпечують оптимальне функціонування індивіда в несприятливих умовах професійного середовища.

Певна розбіжність цілей та можливостей в подальшому впливає на психічний стан військовослужбовців, адже для виконання визначених завдань необхідно задіяти комплекс особистісного ресурсу.

Саме тому, психологічна допомога являє собою систему заходів, спрямованих на реадаптацію (пом'якшення чи подолання) різного роду психологічних утруднень у військовослужбовців, вирішення психологічних проблем.

Надання допомоги при проведенні як при повномасштабних війнах, так і при внутрішніх збройних конфліктах (в зоні АТО) ділиться на два етапи: надання першої (домедичної) допомоги на полі

бою і на перших етапах евакуації, що прийнято називати – тактична медицина; надання кваліфікованої, спеціалізованої та високоспеціалізованої медичної допомоги (військово-польова хірургія та терапія). Надається вона починаючи з медичної роти бригади (МРБр).

Нормативно-правове регулювання функціонування системи медико-психо-соціальної реабілітації учасників АТО забезпечується Указом Президента України від 30.01.2015р. №40 «Про додаткові заходи щодо забезпечення проведення часткової мобілізації», Указом Президента України № 150/2015 від 18.03.2015 «Про додаткові заходи щодо соціального захисту учасників антитерористичної операції», розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31.03.2015р. № 359-р «Про затвердження плану заходів щодо медичної, психологічної, професійної реабілітації та соціальної адаптації учасників антитерористичної операції», Наказ МОЗ №351 від 19.06.2015 р. «Про затвердження Плану заходів щодо медичної, психологічної, професійної реабілітації та соціальної адаптації учасників антитерористичної операції», іншими відомчими нормативними документами.

Необхідно відмітити, що в позначених документах увагу більшою мірою приділено медичному аспекту допомоги військовослужбовцю, тоді як соціально-психологічна складова потребує додаткових досліджень і практичного наповнення.

Таким чином, питання про додаткове вивчення соціально-психологічного супроводу військовослужбовця потребує додатковоо дослідження.

Цель исследования: проаналізувати актуальні питання соціально-психологічного супроводу військовослужбовців

Результаты исследования. Соціально-психологічний супровід військовослужбовців це система цілеспрямованих дій, що має на меті формування і закріплення у військовослужбовців психологічної готовності і стійкості, переважно на основі самовдосконалення особистісних і розвитку професійно важливих якостей, набуття досвіду успішних дій в стресових умовах виконання службових обов'язків. З одного боку, в ході навчання і виховання будь-якого фахівця військовослужбовця передбачено формування широкого спектра необхідних для виконання професійної діяльності якостей. Наряду з виконанням практичних дій в ході тренувань, навчань, стрільб, пусків ракет вдень і вночі, широко використовуються методи, що дозволяють закріпити образну основу моделі бою за допомогою загартування необхідних професійно важливих якостей. У зв'язку з недостатністю образного уявлення у військовослужбовців специфічних та неспецифічних реакцій під час виконання службових обов'язків необхідно проводити комплексний соціально-психологічний супровід, де головною метою є формування навичок

саморегуляції та реагування на стресові ситуації, що підвищить їх рівень психологічної адаптації і стресостійкості та дозволить повернутися до професійної діяльності.

Загальними принципами побудови системи соціально-психологічного супроводу військовослужбовців в умовах трансформаційних змін соціуму виступали: комплексне застосування елементів соціально-психологічного супроводу (тріаж, психокорекційний та реабілітаційний комплекси); визначення маркерів інформативності та нозологічної приналежності для диференційованого застосування психокорекційних заходів тощо.

Система соціально-психологічного супроводу була побудована за етапним принципом з урахуванням маркерів інформативності та стратифікована за двома напрямками: медико-психологічним та власне соціально-психологічним. Перший напрямок складався зі стандартизованого лікувального процесу. Соціально-психологічний супровід включав тріаж, психокорекційний та супроводжуючий етапи (в залежності від ступеня маркеру інформативності при розподілі на психокорекційні групи).

Головним завданням тріажу було формування комплайенсу між військовослужбовцями та фахівцями (різного профілю), формування спрямованості на корекційно-реабілітаційний процес, надання інформації про психосоматичний стан, первинна психодіагностика емоційного стану.

Дослідження проводилося впродовж 2008-2019 рр. на базі науково-практичного Центру медико-соціальних та психотехнологій і Центру відновлювального лікування та реабілітації ветеранів війни (м. Сєверодонецьк), військово-медичного клінічного центру Південного регіону (м. Одеса). У ході роботи було зроблено комплексне психодіагностичне дослідження, на різних етапах якого були обстежені 465 осіб, обстежених військовослужбовців було розподілено на підгрупи: 285 досліджуваних, які виконували обов'язки в умовах мирного часу та 180 респондентів – в умовах бойових дій. Група дослідження 1 включала осіб, які мали невротичні та психосоматичні розлади під час виконання службових обов'язків у мирний час. Групу дослідження 2 склали військовослужбовці з невротичними розладами, які виконували службові обов'язки у військовий час. У групу 1 увійшли військовослужбовці з такими розладами невротичного спектру: неврастенія, соматоформна вегетативна дисфункція та розлади адаптації; психосоматичного спектру: захворювання серцево-судинної системи та шлунково-кишкового тракту. Підгрупу 2 складали військовослужбовці з невротичними розладами, які приймали участь у бойових діях з превалюванням розладів адаптації та посттравматичного стресового розладу.

Проведений аналіз порушення психічної сфери військовослужбовців з невротичними та психосоматичними

розладами дозволив визначити патопсихологічні механізми формування порушень та мішені подальшого психокорекційного втручання (рис. 1).

Для групи дослідження 1 характерні такі мішені:

- стабілізація психоемоційного стану здійснюється за рахунок оволодіння навичками саморегуляції та поступового відновлення фізичних і психічних ресурсів особистості;
- збереження особистісної компетентності подолання ситуацій із значним коефіцієнтом напруження, за рахунок формування нових навичок стрес-долаючої поведінки;
- особистісно-корегуюча поведінка за рахунок формування навичок критичного мислення

На підставі математико-статистичного аналізу були визначені патопсихологічні механізми формування невротичних розладів у військовослужбовців в умовах бойових дій, які лягли в основу визначення мішені подальшого психокорекційного втручання.

Для групи дослідження 2 характерні такі мішені:

- стабілізація стану емоційної сфери, за рахунок зниження показників реактивної тривоги та депресивної симптоматики шляхом підвищення навичок саморегуляції та контролю емоційних проявів, що блокують переробку отриманої інформації;
- трансформація дезадаптивної копінг-стратегії шляхом набуття навичок адаптивної моделі подолання стресових ситуацій;
- корегування самооцінюючих установок за рахунок раціонального визначення суб'єктивних та об'єктивних чинників, що коливаються відчуття самоставлення;
- формування конструктивної моделі соціальної взаємодії, за рахунок визначення фруструючих факторів, що знижують адаптаційний потенціал особистості.

Головним виступає формування різноманітних адаптивних стратегій, пов'язаних зі зміною глибини і циклічності переробки сенсорної інформації. Використання тієї чи іншої стратегії визначається обсягом психофізіологічних ресурсів, які в певній мірі залежать від стану селективності уваги. Мішені психокорекційного втручання у військовослужбовців з невротичними розладами в умовах бойових дій наведено на рис. 2.

Рис. 1. Мішені психокорекційного втручання у військовослужбовців з невротичними та психосоматичними розладами в умовах мирного часу

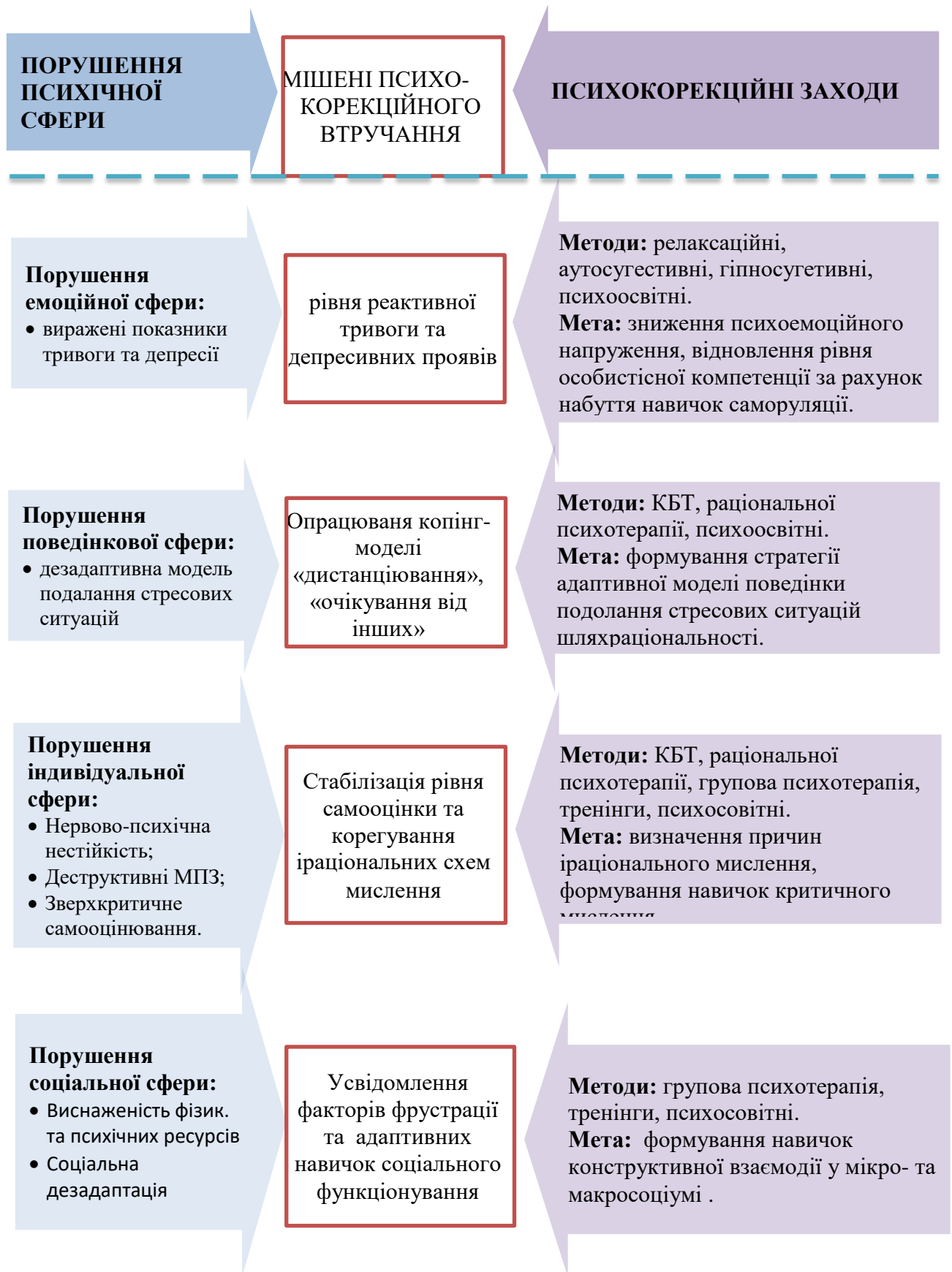

Рис. 2. Мішені психокорекційного втручання у військовослужбовців з невротичними розладами в умовах бойових дій

Выводи. Аналізуючи основні актуальні питання соціально-психологічного супроводу треба зупинитися на загальних практичних рекомендаціях.

Аналіз психічного стану військовослужбовців, які приймають участь у бойових діях за критеріями дезадаптивних проявів для подальшого визначення програми соціально-психологічного супроводу.

Соціально-психологічні заходи мають диференційований характер з урахуванням стану психічної сфери після участі військовослужбовців у бойових діях.

На даному етапі особливого значення набувають практичні навички самого психолога як фахівця. Його вміння увійти в безпосередній контакт із суб'єктом впливу, встановити довірчі відносини, глибоко проникнути в суть переживань військовослужбовця, зрозуміти і прийняти його для більш ефективної подальшої взаємодії.

Соціально-психологічний супровід для військовослужбовців під час виконання службових обов'язків в умовах бойових дій має включати психокорекційні заходи підготовчого характеру та проводитися у три етапи: «Психологічна підготовка військовослужбовців до участі у бойових діях»; «Адаптація військовослужбовців після повернення з бойових дій»; «Реадаптація і реабілітація військовослужбовців до умов мирного життя».

У систему соціально-психологічного супроводу мають входити психоосвітні програми з упором на підвищення рівня кваліфікації щодо адаптаційних механізмів та формування навичок саморегуляції в умовах бойового стресу.

Цей етап має особливе практичне значення з тієї причини, що формує навик у військовослужбовця надання собі елементарної психологічної допомоги, до початку роботи з фахівцем

Методами вибору соціально-психологічної корекції для військовослужбовців є методи релаксаційно-саморегулюючих вправ, техніки когнітивно-біхевіоральної терапії, раціональної терапії та гіпноустегії з диференційовано-етапним підходом використання.

Список використаної літератури:

1. Варламов Д. О. Медико-соціальні проблеми професійного стресу у військовослужбовців миротворчих контингентів Збройних Сил України // Військова медицина України. — 2003. — Т. 3, № 3–4. — С. 105–109.
2. Волик О. М. Соціальний та духовний комфорт військовослужбовців строкової служби Збройних Сил України // Військова медицина України. — 2002. — Т. 2, № 1. — С. 92–94.
3. Доровских И. В. Варианты ситуационного невротического реагирования у военнослужащих, проходящих военную службу по призыву // Военно-медицинский журнал. — 2004. — Т. 325, № 6. — С. 45–48

4. Дыбов М. Д. Аудиовизуальная коррекция психофизиологического статуса военных специалистов // Военно-медицинский журнал. — 2011. — Т. 332, № 2. — С. 57–59.
5. Ильина И. К. Роль психологической адаптации при посттравматических стрессовых расстройствах // Архів психіатрії. — 2009. — Т. 15, № 1 (56). — С. 60–64.

References:

1. Varlamov, D. O. (2003) Mediko-sotsialni problemi profesiynogo stresu u viyskovosluzhbovtziv mirotvorchih kontingentiv Zbroynih Sil Ukrayini [Medical and social problems of occupational stress in military peacekeeping contingents of the Armed Forces of Ukraine] // Military Medicine Ukraine. — Т. 3, № 3–4. — P. 105–109 [in Ukrainian].
2. Volyk, O. M. (2002) Sotsialniy ta duhovniy komfort viyskovosluzhbovtziv strokovoyi sluzhbi Zbroynih Sil Ukrayini [Social and spiritual comfort conscripts Armed Forces of Ukraine] // Military Medicine Ukraine. — Т. 2, № 1. — P. 92–94 [in Ukrainian].
3. Dorovskih, I. V. (2004) Variantyi situatsionnogo nevrotycheskogo reagirovaniya u voennosluzhaschih, prohodyaschih voennuyu sluzhbu po pryzivu [Options situational neurotic response from soldiers performing military service] // Military Medical Journal. — Т.325, № 6. — S.45–48 [in Russian].
4. Dyibov, M. D. (2011) Audiovizualnaya korrektsiya psihofiziologicheskogo statusa voennyih spetsialistov [Audio-visual correction of psychophysiological state of military experts] // Military Medical Journal. — Т. 332, № 2. — S. 57–59 [in Russian].
5. Ilna, I. K. (2009) Rol psihologicheskoy adaptatsii pri posttravmaticheskikh stressovyih rasstroystvah [The role of coping with post-traumatic stress disorder] // Archives of Psychiatry. — Vol. 15, № 1 (56). — S. 60–64 [in Ukrainian].

Шевченко Р.П.

Актуальные вопросы социально-психологического сопровождения военнослужащих

В статье представлены актуальные вопросы социально-психологического сопровождения военнослужащих, проанализированы научные исследования генезиса, особенностей формирования, причин изменений в психоэмоциональном состоянии военнослужащих, нормативные документы в которых отражены меры по медико-психологическому сопровождению военнослужащих, предложены принципы социально-психологического сопровождения военнослужащих с невротическими и психосоматическими расстройствами, а так же мишени психокоррекционного вмешательства в работе с военнослужащими с невротическими и психосоматическими расстройствами в условиях мирного времени и в условиях боевых действий.

Ключевые слова: *социально-психологическое сопровождение, психоэмоциональное состояние, мишени психокоррекционного воздействия.*

R. P. Shevchenko

Actual issues of socio-psychological support of military personnel

The article presents the topical issues of the socio-psychological support of military personnel, considers the main components of the factors affecting the processes of formation and development of the characteristics of psychoemotional deviations among

representatives of the designated diagnostic group, analyzes the scientific studies of the genesis, characteristics of the formation, causes of changes in the psychoemotional state of the military, regulatory documents in which measures on medical and psychological support of military personnel are reflected, before ozheny PRINCIPLE social and psychological support of servicemen with neurotic and psychosomatic disorders, as well as the target psychocorrectional intervention in dealing with soldiers with neurotic and psychosomatic disorders in peacetime and in combat. The main targets of psychocorrectional effects were identified: stabilization of the psychoemotional state due to the mastery of self-regulation skills and the gradual restoration of the physical and mental resources of the individual; maintaining personal competence, overcoming situations with a significant stress ratio; stabilization of the state of the emotional sphere by reducing the indicators of reactive anxiety and depressive symptoms by increasing the skills of self-regulation and control of emotional manifestations that block the processing of information received; transformation of maladaptive coping strategies by acquiring the skills of an adaptive model to overcome stressful situations.

Key words: *socio-psychological support, psycho-emotional state, targets of psychocorrectional impact*

УДК 159.92

БЛИСКУН ОЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології та соціології
Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля,
м. Сєвєродонецьк*

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ РЕІНТЕГРАЦІЇ МОЛОДІ У СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІЙ ПАРАДИГМІ

У статті проведено історико-критичний аналіз теоретико-методологічних передумов дослідження реінтеграції молоді; систематизовано і уточнено понятійний апарат процесу реінтеграції; розкрито її сутність, зміст і механізми, представлена структура цього процесу; вперше реінтеграція розглянута з позиції системного підходу до соціально-психологічної роботи з молоддю. Розроблено концептуальні засади організації індивідуально-групової соціально-психологічної роботи з молоддю; на основі теоретичного аналізу проблеми та результатів соціально-психологічної діагностики введено в науковий обіг поняття соціально-психологічної неспроможності особистості, розроблена і застосована з метою моніторингу реінтеграції ідеальна модель соціально-психологічної спроможності; встановлено, що соціально-психологічна неспроможність виражається в загальній антиципаційній неспроможності її компонентів - особистісно-ситуативного, часового, просторового; в наявності деструктивних соціальних установок в міжособистісних відносинах, формуванні психотичного рівня психопатологічних розладів особистості, акцентуйованому профілі саморегуляції поведінки, неадекватної самооцінки; за критерієм «соціально-психологічна неспроможність» виділені три типи особистості: соціально-